

Andrzej Markowski

Badacz niezależny, Choroszczyńska

andrzej_markowski@poczta.onet.pl

ORCID: 0000-0002-5746-520x

CO MÓWI KOMUNIKAT RADY JĘZYKA POLSKIEGO O ZMIANACH W ORTOGRAFII POLSKIEJ

Zmiany w ortografii polskiej w obrębie zasady konwencjonalnej, ogłoszone przez Radę Języka Polskiego, zostały opublikowane w komunikacie z dnia 10 maja 2024 roku¹ i poprzedzone tylko krótkim wstępem wyjaśniającym powody tego przedsięwzięcia. W komunikacie brakuje szerszego uzasadnienia przyjętych rozwiązań i odniesienia do przepisów dotychczasowych. Autorzy piszą jedynie, że: „Rada uznała, że wprowadzenie tych zmian, dotyczących wyłącznie tzw. konwencjonalnych zasad pisowni, przyniesie korzyść w postaci uproszczenia i ujednoczenia zapisu poszczególnych grup wyrazów i połączeń, eliminacji wyjątków, a także likwidacji przepisów, których zastosowanie jest z różnych powodów problematyczne, np. wymaga od piszącego zbyt drobiazgowej analizy znaczeniowej tekstu”. Należy więc dokończyć pewnego rodzaju recenzji zmian wymienionych w *Załączniku nr 1* do wspomnianego *Komunikatu*, a następnie, przeanalizowawszy je, stwierdzić, czy spełniają założenia przyjęte przez Radę.

Nie brałem udziału w tworzeniu nowych zasad ortograficznych (od 2021 roku nie jestem też – z przyczyn od siebie niezależnych – członkiem Rady Języka Polskiego), mogę jednak, jako obserwator zewnętrzny, mający pewne doświadczenie teoretyczne i praktyczne w sprawach ortografii polskiej, zrecenzować przyjęte zmiany w pisowni.

Kolejność zmian wymieniona w komunikacie jest trudna do wytłumaczenia. Nie zostały one podane według typów (np. najpierw zmiany w pisowni wielką i małą literą, potem w zakresie pisowni łącznej i rozdzielnej) ani według stopnia powszechności (np. najpierw zmiany obejmujące duże grupy wyrazów i ich połączeń, potem zmiany w pisowni jednej, dość wąskiej grupy słów). Wydaje się, że przy omawianiu zmian należy kierować się przede wszystkim kryterium semantycznym (tzn. jakich zagadnień dotyczą), a poza tym – kryterium ważności społecznej, jaką mają w moim odczuciu. W analizie będzie przytoczona treść nowych zasad (cytowana za *Załącznikiem nr 1 Komunikatu RJP*), potem odniesienie do dotychczas obowiązującej reguły (zapisanej w *Zasadach pisowni i interpunkcji w Wielkim słowniku*

---

¹ Komunikat nie jest podpisany. Na stronie RJP można wyczytać, że w obrębie Rady działa sześcioposobowy Zespół ds. Reformy Ortografii, w składzie: Iwona Burkacka, Ewa Kołodziejek, Danuta Krzyżyk, Marzena Miśkiewicz, Mariusz Rutkowski i Piotr Żmigrodzki (przewodniczący), należy więc przyjąć, że projekt reform został opracowany przez ten Zespół, a następnie przyjęty – jak głosi komunikat – na trzech posiedzeniach plenarnych RJP w latach 2022 i 2023.

ortograficznym PWN pod red. Edwarda Polańskiego, w wydaniu z roku 2018², następnie uzasadnienie zmiany, i wreszcie konstatacja, czy – moim zdaniem – zmiana realizuje zamiary swoich twórców.

Omówienie zacznę od zmian w zakresie pisowni wyrazów i połączeń wyrazowych wielką lub małą literą.

1. Najistotniejsze ze społecznego punktu widzenia są, według mnie, zmiany w zakresie użycia wielkiej litery w nazwach geograficznych i topograficznych. Chodzi tu o zmiany zapisane w *Załączniku nr 1* jako 8b, c, d:

„8b) wprowadzenie pisowni wielką literą wszystkich członów wielowyrazowych nazw geograficznych i miejscowych, których drugi człon jest rzeczownikiem w mianowniku, typu *Morze Marmara, Pustynia Gobi, Półwysep Jukatan, Wyspa Uznam*”.

Jak wiadomo, w myśl dotychczasowych przepisów:

„18.24.1. Jeśli nazwa własna składa się z dwu członów i człon drugi jest rzeczownikiem w mianowniku nieodmieniającym się, wtedy człon pierwszy (wyraz pospolity): *góra, nizina, półwysep, cieśnina, tama, kanał, morze, jezioro, wyspa, pustynia, wyżyna* itp. piszemy małą literą, natomiast człon drugi – wielką, np. *morze Marmara, półwysep Hel, pustynia Gobi, wyspa Uznam*.

Przepis ten budził zastrzeżenia, gdyż bez specjalistycznej wiedzy nie zawsze można było stwierdzić, jaki jest charakter gramatyczny drugiego członu. Stale przytaczanym przykładem jest tu nazwa *morze/Morze Marmara*, której drugi człon bywa traktowany przez niespecjalistów jako rzeczownik w dopełniaczu³. Podobne wątpliwości może budzić *pustynia/Pustynia Gobi* czy *morze/Morze Flores*. Kartografowie niejednokrotnie nie przestrzegają tej reguły, pisząc oba człony nazw geograficznych tego typu od wielkiej litery (ewentualnie stosując zapis skrócony typu *M. Flores*). Pisownia wspomnianych nazw od kilku lat budziła żywe dyskusje na posiedzeniach Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami RP, a obowiązującą ortografię geografowie przyjęli bez przekonania, tylko po to, by być w zgodzie z regułami zapisanymi w *Zasadach pisowni*.... Zmiana pisowni jest więc korzystna i ułatwia opanowanie reguły, zarówno specjalistom, jak i niespecjalistom⁴.

² *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*, red. naukowy prof. Edward Polański, Wydanie zaktualizowane, Warszawa 2018, s. 17–170.

³ Tymczasem nazwa morza pochodzi od nazwy leżącej na nim wyspy o nazwie *Marmara* z bogatymi złożami marmuru (gr. *marmaros*).

⁴ W dyskusji na 131. posiedzeniu Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami RP 12 czerwca 2024 zwrócono uwagę na to, że szczegółowe omówienie tej reguły w *Załączniku nr 2 do Komunikatu* zawiera nieścisłości i niedopowiedzenia, np. nie została uporządkowana kwestia zapisu nazw jednostek administracyjnych, nie uwzględnia się istnienia jednowyrzowych nazw geograficznych (co oznaczałoby, że nie ma np. nazw *Bosfor, Sahara, Rysy, Kuba*, a są tylko: *Cieśnina Bosfor, Pustynia Sahara, Góra Rysy, Wyspa Kuba*, co przeczy faktycznym nazwom tych obiektów). Podkreślono też, że w *Załączniku nr 2* dokonano licznych zmian pisowni nazw własnych pochodzących z języków stosujących alfabet łaciński ze znakami niewystępującymi w polskim alfabecie, o których nie wspomina się w *Załączniku nr 1*, a które wprowadziły spore zamieszanie w tych zasadach. Skonstatowano, że te i inne nieścisłości, które występują w szczegółowym opisie reguł ortograficznych, należy usunąć, zanim nowe zasady wejdą w życie, gdyż literalne zastosowanie

„c) w nazwach obiektów przestrzeni publicznej wprowadzenie pisowni wielką literą stojącego na początku wyrazu *aleja, brama, bulwar, osiedle, plac, park, kopiec, kościół, klasztor, pałac, willa, zamek, most, molo, pomnik, cmentarz* (przy utrzymaniu pisowni małą literą wyrazu *ulica*), np. *ulica Józefa Piłsudskiego, Aleja Róż, Brama Warszawska, Plac Zbawiciela, Park Kościuszki, Kopiec Wandy, Kościół Mariacki, Pałac Staszica, Zamek Książ, Most Poniatowskiego, Pomnik Ofiar Getta, Cmentarz Rakowicki*”.

d) wprowadzenie pisowni wielką literą wszystkich członów (oprócz przyimków i spójników) w wielowyrzowych nazwach lokali usługowych i gastronomicznych, np. *Karczma Słupska, Kawiarnia Literacka, Księgarnia Naukowa, Kino Charlie, Apteka pod Orłem, Bar Flisak, Hotel pod Różą, Hotel Campanile, Restauracja pod Żaglami, Winiarnia Bachus, Zajazd u Kmicica, Pierogarnia Krakowiaczy, Pizzeria Napoli, Trattoria Santa Lucia, Restauracja Veganic, Teatr Rozmaitości, Teatr Wielki*”.

W myśl dotychczasowych przepisów:

„18.25.1. Jeśli stojący na początku nazwy wyraz: *ulica, aleja, brama, bulwar, osiedle, plac, park, kopiec, kościół, klasztor, pałac, willa, zamek, most, molo, pomnik, cmentarz* itp. jest tylko nazwą gatunkową (rodzajową), piszemy go małą literą, a pozostałe wyrazy wchodzące w skład nazwy – wielką literą”.

O ile nie bywa kwestionowane to, że wyraz *ulica* nie wchodzi w skład nazwy własnej (tak samo traktują go autorzy reformy), o tyle pozostałe określenia są powszechnie odczuwane jako część nazwy własnej danego obiektu. Widać to choćby w nazewnictwie stosowanym w komunikacji miejskiej i codziennej polszczyźnie użytkowników, którzy idą na *Plac Sejmu Śląskiego* (nie: „na Sejmu Śląskiego”), chowają bliskich na *Cmentarzu Rakowickim* (nie: „na Rakowickim”), zwiedzają *Zamek Książ* i wchodzą na *Kopiec Kościuszki*. *Mutatis mutandis* to samo odnosi się do nazw, których zapis zmienia punkt 8d. Chociaż, mówiąc o niektórych obiektach wymienionych rodzajów, można posługiwać się nazwami bez członu wskazującego ich typ (por.: „Idę na spektakl do Rozmaitości”), to w zdecydowanej większości wypadków używa się określeń pełnych, np. *Karczma Słupska, Most Grunwaldzki, Hotel pod Różą*. Wymaganie od każdego piszącego, by wiedział, czy w konkretnym wypadku pierwszy człon wchodzi w skład nazwy obiektu czy nie, niewątpliwie, jak piszą twórcy reformy w preambule *Komunikatu*, „wymaga od piszącego zbyt drobiazgowej analizy znaczeniowej”. Ujednolicenie zapisu w tej grupie nazw własnych jest korzystne. Znikną też wątpliwości przy pisowni nazw toponimów i urbonimów w pracach Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych⁵ i Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami RP⁶.

2. Drobną zmianą, dotyczącą pisowni nazw obiektów – tym razem nie geograficznych, lecz kosmicznych – jest ujęta w p. 8a zasada zapisywania wszystkich członów nazw komet wielkimi literami, co usuwa ich dotychczasową wyjątkową pisownię w stosunku do pisowni nazw innych obiektów kosmicznych. To upraszcza zapis nazw obiektów tego samego typu.

---

reguł zawartych w niektórych zapisach *Załącznika nr 2 do Komunikatu RJP* może powodować konieczną interpretację tych zapisów, co doprowadzi do tego, że będą różne interpretacje i w konsekwencji różne zapisy. Byłoby to sprzeczne z podstawowym celem przyjętej reformy ortografii.

⁵ Działającej przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji.

⁶ Działającej przy Głównym Geodecie Kraju.

3. Związana semantycznie ze zmianami omówionymi powyżej jest nowa zasada zawarta w punkcie 1., czyli: „Pisownia wielką literą nazw mieszkańców miast i ich dzielnic, osiedli i wsi”. Obowiązująca dotąd pisownia tych nazw jest ujęta w p. 20.25. *Zasad pisowni...*: „Małą literą piszemy nazwy mieszkańców miast, osiedli i wsi”. Istnieje więc różnica ortograficzna pomiędzy zapisem nazw mieszkańców państw czy regionów a zapisem nazw mieszkańców miast, wsi i osiedli, przez co konieczne jest opanowanie dwóch reguł w odniesieniu do analogicznych nazw. W konsekwencji zdarzały się niepoprawne zapisy *Warszawianin*⁷, *Mokotowianin*, *Moskwiczanka* itd. Wspomniane rozróżnienie bywało motywowane chęcią odróżniania nazwy mieszkańca państwa czy regionu od nazwy mieszkańca miasta, gdy są one tożsame. Podawano przy tym przykład: *Rzymianin* ‘mieszkaniec starożytnego państwa’ i *rzymianin* ‘mieszkaniec miasta’ czy też *Singapurczyk* ‘mieszkaniec wyspy i obywatel państwa’ i *singapurczyk* ‘mieszkaniec miasta’. Pomijając już to, że takich homonimicznych nazw mieszkańców nie jest wiele (z popularniejszych można jeszcze dodać *Meksykanina* ‘obywatela Meksyku’ i ‘mieszkańca miasta Meksyk’), należy zakwestionować konieczność graficznego rozróżniania nazw osób tych dwóch kategorii, kontekst bowiem niemal zawsze pozwala rozstrzygnąć, o kogo chodzi. Należy więc stwierdzić, że wprowadzona zmiana zmniejsza liczbę wyjątków, jest także zgodna z tendencją obserwowaną we współczesnym uzusie.

4. Zasada zapisana w drugiej części punktu 1. *Załącznika nr 1*, czyli: „Dopuszczenie alternatywnego zapisu (małą lub wielką literą) nieoficjalnych nazw etnicznych, takich jak *kitajec* lub *Kitajec*, *jugol* lub *Jugol*, *angol* lub *Angol*, *żabojad* lub *Żabojad*, *szkop* lub *Szkop*, *makaroniarz* lub *Makaroniarz*”, jest właściwie doprecyzowaniem istniejącej już reguły, zapisanej w punkcie 18.9. obowiązujących przepisów: „W wypadku deprecjonujących, lekceważących lub żartobliwych nazw członków narodowości typu *kitajec*, *jugol* poleca się pisownię małą literą, choć rozpowszechniony zwyczaj pozwala pisać je wielką, zwłaszcza gdy jest to uzasadnione etymologicznie: *angol*, *jugol*, *kitajec*, *niemiaszek*, *pepik* a. *pepiczek*, *rusek*, *żydek*”. To doprecyzowanie sankcjonuje alternatywną pisownię deprecjonujących nazw osobowych.

5. Pisowni wyrazów związanych z nazwami osób dotyczy punkt 5. w *Komunikacie*. Tym razem autorzy reformy zdecydowali się na:

„Ujednoczenie zapisu (małą literą) przymiotników tworzonych od nazw osobowych, zakończonych na *-owski*, bez względu na to, czy ich interpretacja jest dzierżawcza (odpowiadają na pytanie *czyj?*), czy też jakościowa (odp. na pytanie *jaki?*), np. *dramat szekspirowski*, *epoka zygmuntowska*, *koncert chopinowski*, *koncepcja wittgensteinowska*, *wiersz miłoszowski*.

Zlikwidowano więc (choć niecałkowicie, o tym niżej) zasadę ujętą w p. 18.12.:

„Wielką literą piszemy: [...] Przymiotniki dzierżawcze (odpowiadające na pytanie *czyj?*, odnoszące się do właściciela, autora, twórcy) utworzone od imion własnych, zakończone na *-owski*, *-owy*, *-in*, *-yn*, *-ów*”.

⁷ Ten wyraz jest wymieniony, chyba niezbyt fortunnie, wśród przykładów nowej pisowni opublikowanych w „Komunikatach...”. Pojawiły się bowiem głosy (m.in. w programie Radia dla Ciebie 22 maja 2024 r. ok. godz. 14.35), że RJP wprowadziła zmianę i teraz nazwą mieszkańca Warszawy będzie tylko *Warszawianin*, a nie *Warszawiak*, i czy należy się z tym zgodzić.

Ta zmiana pozwala piszącemu nie zastanawiać się nad tym, czy w danym wypadku ma do czynienia z przymiotnikiem dzierżawczym czy jakościowym. Zmiana ta jest więc zgodna z założeniem, że dotychczasowa pisownia „wymaga od piszącego zbyt drobiazgowej analizy znaczeniowej tekstu”, co należy zmienić. Zastosowanie w tym wypadku zawsze małej litery na początku jest rozwiązaniem właściwym, gdyż jakościowy charakter przymiotników w takich połączeniach jest bardziej intuicyjny. Pewną niekonsekwencją wydaje się więc ustanowienie zasady, że:

Przymiotniki tworzone od imion (rzadziej od nazwisk), zakończone na *-owy*, *-in(-yn)*, *-ów*, mające charakter archaiczny, będą mogły być zapisywane małą lub wielką literą, np. *jackowe dzieci* lub *Jackowe dzieci*; *poezja miłoszowa* lub *poezja Miłoszowa*; *zosina lalka* lub *Zosina lalka*; *jacków dom* lub *Jacków dom*.

Archaiczność tych konstrukcji powinna przemawiać za zachowaniem tylko ich dotychczasowej pisowni, czyli od wielkiej litery.

6. Kilka zmian dotyczy ujednolicenia zapisu nazw artefaktów, co ujęto w punktach 8e i 2. *Załącznika nr 1*.

6.1. Reguła zawarta w punkcie 8e jest konsekwentnym rozwinięciem nowych zasad pisowni nazw wymienionych w poprzednich podpunktach punktu 8. I w tym wypadku odchodzi się od rozróżnienia pisowni nazw w zależności od tego, jaką formę gramatyczną ma ich drugi człon, ustanawiając zasadę, że wszystkie człony nazwy (z wyjątkiem przyimków i spójników) pisze się od wielkiej litery. Tym razem dotyczy to nazw „orderów, medali, odznaczeń, nagród i tytułów honorowych, np. *Nagroda im. Jana Karłowicza i Poli Nireńskiej*, *Nagroda Nobla*, *Nagroda Pulitzera*, *Nagroda Templetona*, *Nagroda Kioto*, *Literacka Nagroda Europy Środkowej Angelus*, *Nagroda Artystyczna Miasta Lublin*, *Nagroda Literacka Gdynia*, *Śląska Nagroda Jakości*, *Nagroda Rektora za Wybitne Osiągnięcia Naukowe*, *Nagroda Newsweeka im. Teresy Torańskiej*, *Nagroda Wielkiego Kalibru*, *Mistrz Mowy Polskiej*, *Ambasador Polszczyzny*, *Honorowy Obywatel Miasta Krakowa*”. Tu także należy stwierdzić, że wprowadzona zmiana przyczyni się do tego, by wymienione typy nazw były zapisywane bez zbędnego zastanawiania się nad ich formą gramatyczną, a z uwzględnieniem ich całościowego znaczenia.

6.2. Nieco bardziej kontrowersyjna jest nowa reguła zapisu „wielką literą nie tylko nazw firm i marek wyrobów przemysłowych, ale także pojedynczych egzemplarzy tych wyrobów (*samochód marki Ford* i *pod oknem zaparkował czerwony Ford*)” (punkt 2. w *Komunikacie*). Jak wiadomo, dotąd obowiązywała zasada [20.10.1], że:

„Małą literą piszemy nazwy różnego rodzaju wytworów przemysłowych, np. samochodów, motocykli, rowerów, aparatów radiowych i telewizyjnych, aparatów fotograficznych, zegarków, lekarstw, papierosów, napojów, artykułów spożywczych, odzieży, butów, używane jako nazwy pospolite konkretnych przedmiotów, a nie jako nazwy marek i typów oraz firm: *fiat*, *mercedes*, *nysa*, *peugeot*, *jawa*, *diora*, *elemis*, *sony*, *kodak*, *cyma*, *omega*, *aspiryna*, *paracetamol*, *klubowe*, *marlboro*, *krynica*, *ustronianka*, *napoleon* (=koniak), *tokaj*, *wyborowa* (=wódka), *kama*, *rama*, *pierniki toruńskie*, *solejka*, *adidasy*, ale: nazwy firm wytwarzających te artykuły oraz nazwy marek firmowych pisze się wielką literą, np. *samochód marki Fiat* albo *samochód «Fiat»*.”

Charakterystyczne, że w *Załączniku nr 1* podano przykład nowej pisowni tylko nazwy samochodu. Istotnie pisownia nazw samochodów małą literą od wielu lat spotykała się

z krytyką, zwłaszcza wśród zawodowych użytkowników tych środków komunikacji. Tak więc w odniesieniu do tych desygnatów przyjęta zmiana nie budzi zastrzeżeń. Jednakże przy nazwach innych produktów przemysłowych takie zastrzeżenia mogą się pojawić. Dotyczy to zwłaszcza nazw napojów i produktów spożywczych („Kupiła dwie Żubrówki, Pliskę i cztery Mazowszanki”, „dwa Brie, 20 deka Szynki od Szwagra i dwa pęta Kiełbasy jak za Gierka” [?!]), a także np. używanych od dawna nazw broni („Wyciągnął Colta, ale jego przeciwnik zaskoczył go serią z Karabinka AK-47, czyli Kałasznikowa”).

Omówione powyżej zmiany dotyczą pisowni wielką i małą literą. Pozostałe, rozproszone w *Załączniku nr 1* w różnych punktach, odnoszą się do pisowni łącznej i rozdzielnej oraz z łącznikiem wyrazów i połączeń wyrazowych. Większość z tych zmian ma charakter porządkujący i usuwający wyjątki i zmierza do uproszczenia zasad pisowni i odejścia od zapamiętywania rozstrzygnięć szczegółowych.

7. Charakter porządkujący ma uściślenie reguły dotyczącej pisowni partykuły *nie* z imiesłowami odmiennymi. Obecna uchwała RJP (punkt 4. *Załącznika nr 1*) likwiduje bowiem możliwość pisowni rozdzielnej w tym zakresie, co dopuszczała uchwała RJP z roku 1997. Możliwość „świadomej pisowni rozdzielnej” stwarzała piszącemu pretekst do powoływania się na nią w każdej sytuacji, a więc w gruncie rzeczy dezawuowała regułę. Usunięcie tego zapisu jest konsekwencją zastosowania koncepcji ujednoznaczniania reguł ortograficznych w polszczyźnie.

8. Za zmianę porządkującą można też uznać usunięcie zasady, że w połączeniach (zestawieniach) takich jak *półzabawa, półnauka; półzartem, półserio; półspał, półczuwał*, należy element *pół* pisać oddzielnie. W myśl nowej zasady (punkt 6. w *Załączniku nr 1*) w takim wypadku należy stosować pisownię łączną *pół* z następującym po nim wyrazem, czyli *taką samą jak w wypadku pisowni liczebnika pół jako elementu wyrazów złożonych (półgolf, półfinałowy, półkłęzcęć)*. *Dotychczasowa pisownia była motywowana tym, że: „Wyraz pół piszemy rozdzielnie, gdy występujące w zdaniu dwa wyrazy z częstką pół służą określeniu jednego pojęcia, czyli nazwaniu jednego procesu, stanu, cechy, np. pół zabawa, pół nauka – to nie dwie czynności (półzabawa i półnauka), lecz jednocześnie zabawa i nauka – jeden proces składający się z elementów zabawy i elementów nauki (WSO, reguła 27.3)”. Motywacja ta jest zrozumiała, gdy piszący dokona analizy semantycznej tekstu. Twórcy reformy uważają, że nieskupianie się na stronie ortograficznej tekstu „umożliwi piszącym skupienie się na innych niż ortograficzne aspektach poprawności tekstu”, a to zapewnia m.in. usunięcie dotychczasowej reguły 27.3. Nawiasem mówiąc, lektura omówienia tego zagadnienia w artykułach prasowych skłania do wniosku, że wielu dziennikarzy nie zrozumiało istoty zmiany, a przytoczone w komunikacie przykłady potraktowano jako ilustrację pisowni liczebnika *pół* z różnymi częściami mowy, a nie zapisu zestawień dwuczłonowych z elementem *pół* w obu członach. W *Komunikacie* należało wyjaśnić, o jakie wypadki (nazwanie jednego procesu, stanu, cechy) chodzi w zmienionej regule.*

Konsekwencją opisywanej zmiany jest nowa pisownia nazw własnych typu *pół-Polka, pół-Francuzka* odniesionych do jednej osoby (dotąd była pisownia: *pół Polka, pół Francuzka*).

9. Kolejną zmianą porządkującą pisownię jest zawarta w p. 10. *Załącznika nr 1* nowa ortografia wyrazów zaczynających się od *niby* i *quasi*. Dotąd były one wyłączone z reguły nakazującej pisownię łączną przedrostków (tak jest w WSO, precyzyjniej byłoby – „elementów”

albo „formatoidów”) z wyrazami pospolitymi. W *Wielkim słowniku ortograficznym PWN* wymienia się niemal 50 takich przedrostków, ale pominięte są tu elementy *niby* i *quasi*, które obejmuje oddzielna reguła 52, co pozwala sądzić, że mają one status inny niż przedrostki (w WSO są nazwane „członami” i „częstkami”). Pisownia ich z myślnikiem, czyli *niby-artysta*, *quasi-nauka* jest tym bardziej nieuzasadniona, że bliski im semantycznie element *pseudo* jest potraktowany jako przedrostek i stąd pisownia *pseudoartysta*, *pseudonauka*. W dodatku od tej reguły 52. jest wyjątek: w terminach przyrodniczych *niby* należy pisać łącznie z wyrazem następującym, np. *nibyblona*, *nibynóżki*. Włączenie elementów *niby* i *quasi* do grupy formatoidów i w związku z tym pisownia: *nibyartysta* i *quasinauka*, występująca w nowych zasadach pisowni, jest więc uzasadniona.

10. Tak samo uzasadniona jest nowa pisownia przeczenia *nie-* z przymiotnikami i przysłówkami odprzymiotnikowymi w stopniu wyższym i najwyższym (reguła 11. w *Załączniku nr 1*). Dotychczasowa zasada, że w tych dwóch kategoriach należy pisać tę partykułę oddzielnie (z pewnymi skomplikowanymi wyjątkami) nie ma wyraźnych podstaw semantycznych ani gramatycznych, toteż „Wprowadzenie łącznej pisowni *nie-* z przymiotnikami i przysłówkami odprzymiotnikowymi bez względu na kategorię stopnia, a więc także w stopniu wyższym i najwyższym, np. *nieadekwatny*, *nieautorski*, *niebanalny*, *nieczęsty*, *nieżyciowy*; *niemiły*, *niemilszy*, *nienajmilszy*; *nieadekwatnie*, *niebanalnie*, *nieczęsto*, *nieżyciowo*; *nielepiej*, *nieprędzej*, *nienajlepiej*, *nienajstaranniej*” przyczynia się niewątpliwie do racjonalizacji pisowni w tym zakresie.

11. Nieco inną motywację ma zapewne „Wprowadzenie rozdzielnej pisowni części *-bym*, *-byś*, *-by*, *-byśmy*, *-byście* ze spójnikami, np. *Zastanawiam się, czy by nie pojechać w góry*”. Dotychczasowa reguła nakazująca pisownię łączną tych części ze spójnikami wzbudzała kontrowersje ze względu na to, że odczuwało się semantyczny związek części *by* we wszystkich formach osobowych nie ze spójnikiem, lecz z następującym dalej czasownikiem („Nie mam kompetencji, zatembym / zatem bym tego nie mógł się podjąć” = „zatem nie mógłbym się tego podjąć”; „Gdybyś słuchała, tobyś/to byś wiedziała, o co chodzi” = „to wiedziałabyś, o co chodzi”). Nowa pisownia – „oderwanie” tych części od spójników – uwzględniła powiązania semantyczne wewnątrz zdania. Marginalną korzyścią z tej zmiany jest też odejście od nietypowego wyglądu zapisu; użytkownikom języka zapisy takie jak: *zatemby*, *anibym*, *jednakbyś*, *ponieważbyście* itd. wydawały się nienaturalne.

Na marginesie: można by się zastanawiać nad tym, czy reguła rozdzielnego pisania omawianych części nie powinna też objąć partykułę, boć zapis *wszakbyś*, *chybaby*, *albobym* wydaje się również nienaturalny.

12. Dwie pozostałe zmiany ortograficzne wprowadzają zasadę możliwości dwojakiej, a nawet trojakiej pisowni wyrazów i połączeń wyrazowych

12.1. Od wielu lat część językoznawców postulowała, by wyrazy z częstkami takimi jak *super*, *ekstra*, *mini* można było pisać jako dwa słowa, czyli: *super cena*, *ekstra zabawa*, *mini spółdniczka*. Wskazywano przy tym na praktykę językową: napisy „super cena” czy „mini spółdniczka” pojawiają się często w przestrzeni publicznej. Zmiana zapisana w punkcie 9b *Załącznika nr 1* uwzględniła te postulaty; wprowadza bowiem „dopuszczenie rozdzielnej pisowni części takich jak *super-*, *ekstra-*, *eko-*, *wege-*, *mini-*, *maksi*, *midi-*, *mega-*, *makro-*, które mogą występować również jako samodzielne wyrazy, np. *miniwieża* lub *mini wieża*,

bo jest możliwe: *wieża (w rozmiarze) mini; superpomysł* lub *super pomysł*, bo jest możliwe: *pomysł super; ekstrazarobki* lub *ekstra zarobki*, bo jest możliwe: *zarobki ekstra; ekożywność* lub *eko żywność*, bo jest możliwe: *żywność eko*". Jak widać, podane jest także jasne uzasadnienie wprowadzonej wariantowości pisowni.

12.2. Możliwość aż trojkiej pisowni daje zasada zawarta w punkcie 7. *Załącznika nr 1*. Chodzi tu o pary „wyrazów równorzędnych, podobnie lub identycznie brzmiących, występujących zwykle razem”. Dotąd niektóre z tych par były pisane z łącznikiem, inne jako dwa wyrazy, z przecinkiem albo bez niego. Nowa reguła dopuszcza więc zarówno pisownię *tuż-tuż; trzask-prask; bij-zabij*, jak i: *tuż, tuż; trzask, prask; bij, zabij* oraz *tuż tuż; trzask prask; bij zabij*. Taka liberalizacja pisowni, nieczęsta w przepisach ortograficznych, wynika z tego, że w wymienionych typach zestawień trudno jednoznacznie powiedzieć, który zapis ma lepsze uzasadnienie. Należy jednak przypuszczać, że w zamyśle twórców tej zmiany było także to, by w jednym tekście (czy tekstach jednego autorstwa) konsekwentnie stosować tylko jeden z możliwych zapisów tych połączeń. Jeśli tak, to trzeba to było zapisać w *Komunikacie*.

***

Dokonane tu omówienie recenzyjne dotyczy zmian wymienionych w *Załączniku nr 1 Komunikatu Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk z dnia 10 maja 2024*. Uważam, że zapisane w nim zmiany ortograficzne są potrzebne i uzasadnione merytorycznie. Niekiedy należało je może szerzej opisać, podać więcej trafnych przykładów, a same zmiany zapisać w kolejności wynikającej z ich semantycznej zawartości, by uniknąć wrażenia przypadkowości. Są to jednak zastrzeżenia o charakterze technicznym i nie mają większego wpływu na ogólną aprobatywną ocenę przyjętej przez Radę Języka Polskiego w trzynastu punktach reformy ortografii polskiej w zakresie niektórych reguł zasady konwencjonalnej pisowni.